

УДК 7.07

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ РОБОТИ НАД ТЕХНІКОЮ ДИРИГУВАННЯ

Башевська Марина Леонідівна

викладач

Колеснікова Марина Леонідівна

концертмейстер, викладач

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків,

Україна

Анотація: У статті основна увага сконцентрована на завданнях диригентської підготовки майбутніх учителів музики, які спрямовані на формування образного мислення та розвиток музичних здібностей здобувачів освіти, навчання методів освоєння вокально-хорового твору і пошуку диригентського жесту, удосконалення різних видів діяльності диригента, навчання професійного вміння управління хоровим колективом. Дослідження методів і прийомів роботи над технікою диригування з майбутніми вчителями музичного мистецтва, формування у здобувачів освіти системи основних знань, умінь і навичок керування хоровим співом, підготовка до практичної роботи з хоровим колективом. Ключові слова: диригентсько-хорова підготовка, структурні компоненти диригентсько-хорової підготовки, техніка диригування, етапи роботи над диригентською технікою, ауфтакт в диригуванні. У підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва велике місце відіграє диригентсько-хорова підготовка. Вона є необхідною складовою підготовки вчителя-хормейстера, керівника класного і шкільного хору й реалізується, перш за все, у класі хорового диригування. Ця дисципліна при

підготовці фахівців педагогічної освіти відрізняється від інших індивідуальною формою занять. Важливим і необхідним елементом диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є освоєння техніки диригування. Мета дисципліни «Клас хорового диригування» полягає у формуванні у здобувачів освіти системи основних знань, умінь і навичок управління хором дітей і дорослих, підготовці до практичної роботи з хором колективом. Основні завдання дисципліни спрямовані на формування образного мислення і розвиток музичних здібностей здобувачів освіти, навчання їх методам освоєння вокально-хорового твору і пошуку диригентського жесту, адекватно відображає створений у поданні «внутрішній хор», вдосконалення різних видів діяльності диригента (вокальне та інструментальне виконання, диригування, аналіз хорових партитур, з метою виявлення художнього задуму композитора, поета, виконавських засобів виразності, вміння розробки плану репетиційної роботи з хором, її аналізу), навчання професійному вмінню управління хором колективом. На основі мети і завдань дисципліни, а також спираючись на наявні дослідження в цій галузі, ми вважаємо за доцільне виділити в диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва такі структурні компоненти: методологічний, теоретичний, методичний, технологічний. Техніка диригування входить у технологічну підготовку майбутнього вчителя музики як важливий засіб управління хором виконавством і включає в себе: основні принципи постановки диригентського апарату, вміння передачі метроритмічної організації музики, темпу, динаміки, ведення звуку і характеру звуковидобування, виконання аутфактів тощо [3, с. 108]. У визначенні поняття «техніка диригування» бере участь не тільки прийоми управління хором або оркестром, а й розуміння її як засіб втілення музичного образу в жестах, засіб вираження змісту музичного твору. В оволодіння технікою диригування включається цілий комплекс умінь і навичок, набутих здобувачами освіти – майбутніми учителями музичного мистецтва. Умовно роботу над технікою диригування можна

розділити на етапи: підготовчий, початковий, основний і завершальний. Підготовчий етап спрямований, перш за все, на підготовку диригентського апарату (корпусу, рук, ніг, голови) до оволодіння диригентською технікою, знайомство з диригентським апаратом і його можливостями у виконавському відображенні твору, з диригентським жестом і його властивостями, з елементами диригентських жестів і рухів. На початковому етапі програми дисципліни «Клас хорового диригування» передбачено освоєння прийомів диригування в різних розмірах: вступу і зняття звуку на різні долі такту, способів передачі ритмічних малюнків, ведення звуку, показу фермат тощо. На основному етапі навчання техніці диригування акцент ставиться на вдосконаленні вмінь і навичок, отриманих на початковому етапі, а також освоєння більш складних у технічному плані прийомів управління хоровим звучанням. Наприклад, диригування в більш складних темпових, ритмічних і динамічних умовах, дроблення і укрупнення часток диригентської схеми, диригування в дуже повільних і дуже швидких темпах тощо. Завершальний етап освоєння техніки диригування спрямований на рішення виконавських завдань з використанням різних прийомів диригування в оперних сценах, творах великої форми, у тому числі розвиток умінь охоплення твору, в цілому, а також яскравого і виразного показу його музичного розвитку. Таким чином, найбільш важливими етапами роботи над диригентською технікою слід вважати підготовчий і початковий. Саме на них закладаються і формуються всі основні практичні вміння та навички з техніки диригування. Розглянемо основні методи і прийоми роботи над технікою диригування на підготовчому і початковому етапах роботи. Так як диригентські рухи в повсякденному житті практично не зустрічаються, необхідна низка рухових і слухомоторних вправ підготовчого характеру. Починати роботу над технікою диригування слід з вправ на різні частини диригентського апарату. Окремо виробляється стійка постава – позиція ніг, корпусу і голови. Можливі вправи на чергування розслаблення частин диригентського апарату та правильної підготовчої постави диригента, що передбачає таку позицію: ноги розставлені, права трохи

попереду, корпус прямо, плечі розгорнені, голова піднята [1, с. 45]. Руки, як головна і найбільш важлива частина диригентського апарату, вимагають особливої уваги і спеціальних вправ. Основна проблема на початковому етапі – «скутість» рук і плечового поясу. Тому починати роботу слід з перевірки та звільнення, якщо потрібно, цієї частини диригентського апарату. До таких вправ ми відносимо: розслаблення окремих частин руки (кисті, передпліччя, плеча) з положення витягнутої, піднятої руки; кругові обертання кистю, передпліччям, «млин» всієї рукою вперед, назад, двома разом. [2, с. 34] Корисні, паралельно з розслаблювальними вправами, вправи на координацію рухів: «млин» двома руками в різні боки, сходяться і розходяться кругові рухи кистю, передпліччям, «малювання» пензлем різноманітних геометричних фігур (дуга, коло, трикутник, квадрат). При цьому слід особливо звертати увагу на правильну постановку кисті – долонею вниз, із закругленими, вільно розведеними пальцями. Всі рухи повинні бути природними і пластичними. Допоможе, на наш погляд, показ і порівняння рухів з музичної виконавської діяльності і життєвих асоціацій. Наприклад, постановка руки як при взятті звуку на фортепіано, «малювання» уявним пензликом на стіні, «кидання дитячого м'яча» об підлогу, стіну, «прощальне махання хусточкою». Підготовчий етап за часом нетривалий, вправи займають 10-15 хвилин на кожному занятті і проводяться невеликими групами (3-6 студентів). Уже через кілька занять можна перейти до вправ, які в майбутньому послужать основою для оволодіння технікою диригування. До таких вправ можна віднести: – кругові рухи руки з віддачею (гра в скакалку): рука при русі вгору уповільнює рух, і прискорює його при русі від верхньої точки до нижньої, як би вдаряючи об уявну площину; – відскік від різних площин (столу, долоні іншої руки, уявної площини) вгору, в сторону у різних точках і на різних рівнях. Такі вправи слід урізноманітнити за рахунок постановки проблемних завдань: промарширувати рукою різні марші – військовий, спортивний, дитячий; залучення асоціативних зв'язків («стрибки» рукою з розбігу і з місця, підскок – вдих, падіння руки – видих тощо). Значна частина часу на початкових

групових заняттях відводиться освоєнню диригентських сіток тактування. Робота ця копітка, вимагає систематичності та послідовності в освоєнні малюнка й пропорцій сіток. Одним із важливих елементів техніки диригування є ауфтакти. Під ауфтактом в диригуванні розуміється замах, попередній помах, жест-імпульс, специфічний диригентський жест, що випереджає і організовує виконання в плані темпу, ритму, динаміки, штриха, початку, закінчення, фермат. Ауфтакт – це найважливіша складова частина диригентської техніки [1, с. 89]. Починати роботу над ним слід з пояснення ролі і значення ауфтакту, його показу в цілому і окремих елементів. Першим відпрацьовується ауфтакт вступу. Техніка диригування – важливий і необхідний елемент диригентської підготовки. Однак, як впливає із завдань диригентської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва навчання професійному вмінню управління хором в класній і позакласній роботі, головне призначення диригентського жесту вчителя – спілкування з виконавцями, вплив на них у процесі виконання музики. У практиці навчання хоровому диригуванню переважають репродуктивні: наочно-слухові і пояснювально-ілюстративні методи. Для підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до практичної роботи з хором важливий постійний зв'язок занять в класі хорового диригування з роботою в хоровому класі. Необхідно на всіх етапах диригентської підготовки включати в заняття освоєння прийомів роботи з хором. Також потрібно формувати вміння представляти звучання хорової партії і хору в цілому. З цією метою багато уваги в класі хорового диригування приділяється роботі з партитурою. У цьому виді діяльності використовується безліч прийомів, спрямованих на розвиток слуху і слухової уваги, самоконтролю, музичного мислення тощо. Наприклад, одночасне виконання мелодії на інструменті, її спів і тактування [2, с. 75]. Корисним прийомом є прослуховування й аналіз хорового звучання в записі. Для розширення загального і музичного кругозору можна використовувати знайомство з відповідними музиці творами літератури і образотворчого мистецтва. Такі прийоми створюють умови для виникнення в

учнів узагальнених музичних образів і творчого підходу до виконання. Для розвитку самостійності майбутнього вчителя музики можливе використання моделювання репетиційного процесу, створення і рішення педагогічних ситуацій, що виникають у практичній вокально-хорової роботи. У музичній педагогіці для розвитку творчої художньо-практичної діяльності використовуються методи розчленованого аналізу і метод порівняльних характеристик. Ці методи спрямовані на виявлення взаємозв'язку і взаємовпливу музики і тексту в хоровому творі і особливостей ритму, інтонацій та інших виразних засобів музики [3, с. 102]. Таким чином, незважаючи на те, що процес диригування і практична робота з хором становлять творчий процес і в ньому закладена проблемна ситуація, його освоєння неможливе методами теоретичного вивчення і практичного закріплення зразків. Необхідні такі методи і прийоми підготовки, при яких у майбутнього вчителя музичного мистецтва розвивалися б здатності до творчого вирішення музично-виконавських завдань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Разумний І. Г. Посібник з диригування. Київ : Музична Україна. 1968. 120 с.
2. Островська Т. В. Диригентська діяльність як складова частина творчого процесу підготовки вчителя музики. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. 2009. № 5 (168). Ч. II. 142 с.
3. Макаренко Г. Типологія творчого процесу диригента. Культура і сучасність. Альманах державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. № 2. Київ. 2004. 157 с.